

KOGNITIVNA PRISTRASNOST

Efekat iluzorne istine

KLJUČNE REČI

dezinformacija | poznato | ponavljanje | verodostojnost

Svakodnevno primamo stotine poruka, od prijatelja, škole, društvenih mreža, vesti, reklama, mimova i drugih izvora. Neke su tačne, neke nisu. Pošto naš mozak teži da se okrene onome što nam deluje poznato, slušanje nečega iznova i iznova čini da to deluje ubedljivije, čak i ako nije istina. Zato, uz dovoljno ponavljanja, čak i lažna izjava može početi da zvuči kao istina.

„Čujem to svuda, mora da je istina.“

To je **efekat iluzorne istine**, tendencija da verujemo u nešto zato što smo čuli više puta. Što se izjava više ponavlja, to nam postaje poznatija i veća je verovatnoća da ćemo je prihvatiti kao istinitu. Naš mozak koristi prečice, a poznato čini da se osećamo prijatno. Verujemo ponovljenim informacijama, čak i ako nisu tačne. Ne radi se o lenjosti; već o procesu koji olakšava razmišljanje. Poznate stvari deluju sigurnije, a taj osećaj sigurnosti nas prevari da poverujemo da su informacije tačne.

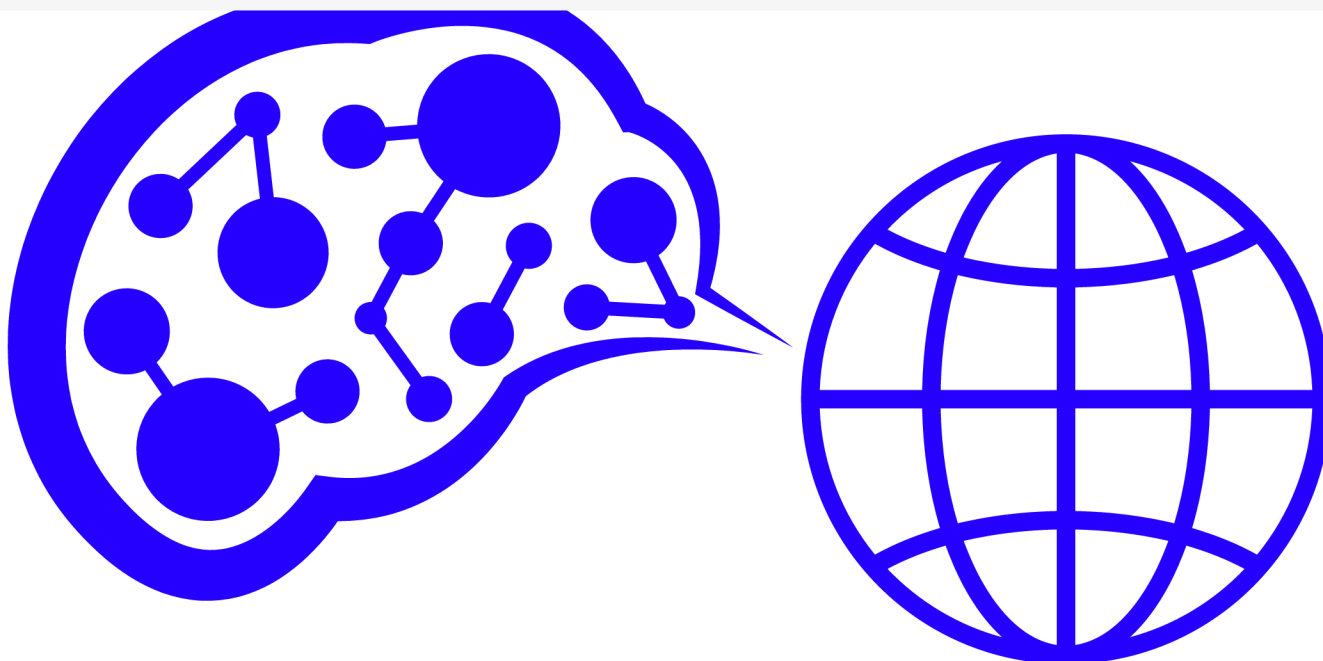

„Čekaj... mislim da sam to negde pročitao/la.“

Zamisli da čuješ nešto poput „Ako piješ kafu, duže ćeš živeti“. Neletiš na to na internetu, tvoj prijatelj to pomene, a zatim to ponovo vidiš u članku. ta činjenica počinje da deluje uverljivo, iako nema čvrstih dokaza koji to podržavaju. Ubrzo se nađeš u situaciji da to ponavljaš drugima.

Tako se šire dezinformacije. Ne sećamo se uvek gde smo prvi put nešto čuli, ali što češće to čujemo, veća je verovatnoća da ćemo u to poverovati. Naš mozak pogrešno smatra ponavljanje istinom.

Slična dinamika se dešava u slučaju propagande, poput ponovljenih narativa koji se promovišu kroz Putinove poruke o ratu u Ukrajini. Kako se ove ideje stalno ponavljaju preko različitih kanala, ljudi počinju da ih prihvataju kao činjenice, jednostavno zato što su toliko puta čuli, čak i ako se nakon provere pokaže da su lažne.

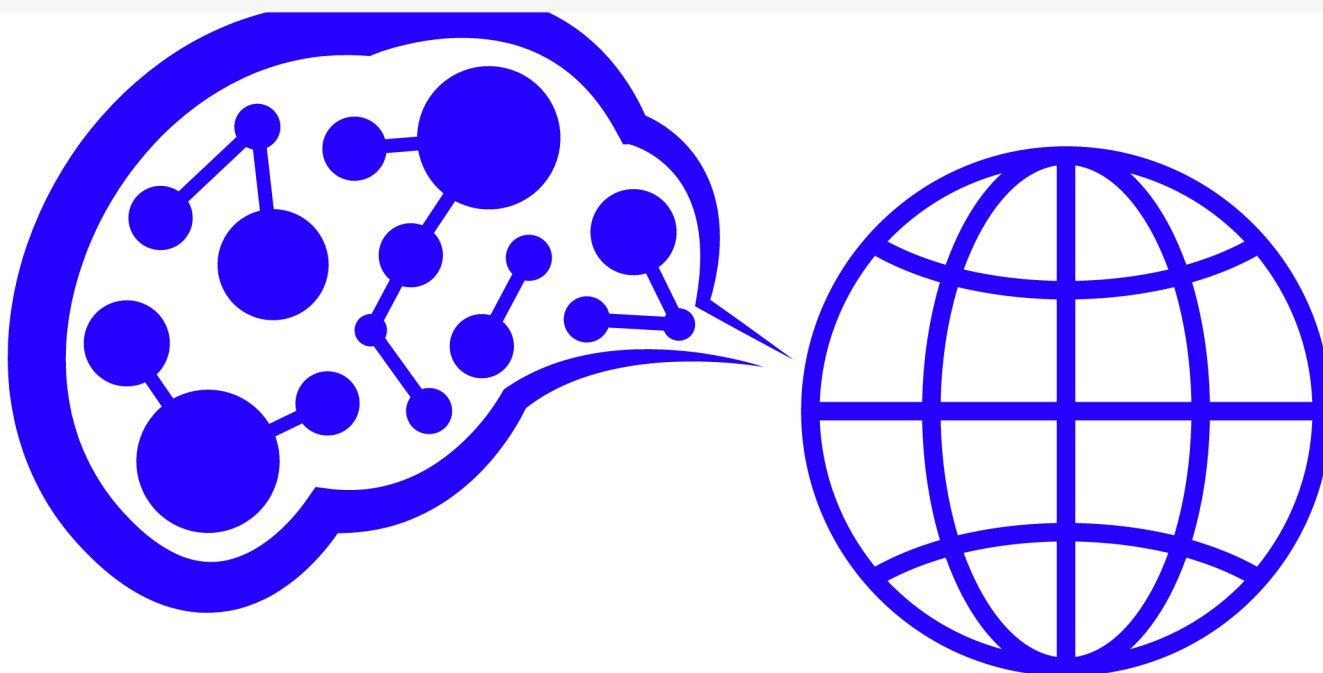

„Svi to kažu, pa sam prestao/la da to dovodim u pitanje.“

Ovaj efekat je svuda:

- u **reklamama**: „8 od 10 stomatologa preporučuje ovu pastu za zube“ uvek zvuči ubedljivo, ali retko znamo sve detalje koji stoje iza studije.
- u **politici**: lideri toliko često ponavljaju izjave poput „Ova mera će smanjiti nezaposlenost“ da počinju da deluju istinito, čak i bez podataka koji to potkrepljuju.
- u **svakodnevnim mitovima**: „Koristimo samo 10% svog mozga“, još uvek se veruje u to jednostavno zato što se toliko puta ponavilo.
- **onlajn**: razmislite o tvrdnji „Ako pijete vodu sa limunom ujutru lakše ćete smršati“. Ponovljena na blogovima i društvenim mrežama, počinje da deluje istinito, iako nije naučno dokazana.

„Trudim se da zastanem pre nego što ponovim ono što sam čuo/la.“

Ne moraš da preispituješ sve što čuješ, ali je važno da odvojiš trenutak za razmišljanje. Pre nego što nešto preneseš, zapitaj se:

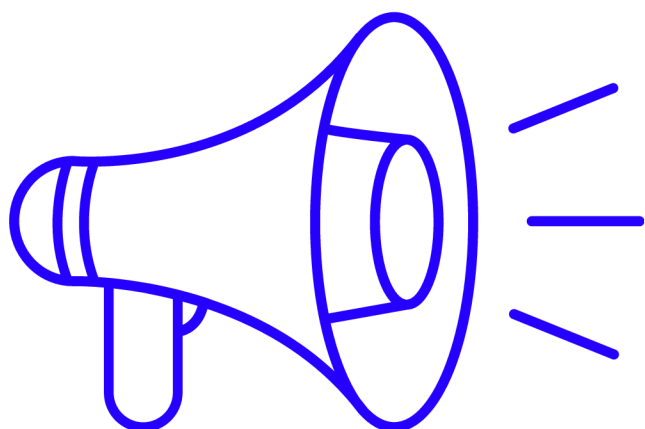
- „Gde sam to čuo/la?“
- „Zašto mi to zvuči istinito?“
- „Da li je to nešto što sam sam proverio/la ili mi se samo čini poznatim?“
- „Da li postoji i druga strana ove priče?“

Kada prestanemo da preispitujemo stvari samo zato što smo ih već čuli, otvaramo se uticaju propagande, lažnih vesti i štetnih stereotipa. Ako odvojimo trenutak da kritički razmislimo to ne znači da oklevamo. Radi se o tome da želimo da se uverimo da ne prihvatamo stvari zdravo za gotovo.

Kritičko razmišljanje nas ne usporava, već poboljšava našu procenu i pomaže nam da vidimo širu sliku!

KOGNITIVNA PRISTRASNOST

Sufinansira
Evropska unija

Finansirano od strane Evropske unije. Izraženi stavovi i mišljenja su, međutim, isključivo stavovi i mišljenja autora i ne odražavaju nužno stavove Evropske unije ili Izvršne agencije za obrazovanje i kulturu (EACEA). Ni Evropska unija ni EACEA ne mogu biti odgovorne za njih.